

Jan Morris

Jan Morris

Hav

Hav

A Novel

HAN, HON OCH HAV

En sällsam bok
av en märklig
författare

Jag gör en omläsning av ”Hav”, denna fantastiska bok som jag betraktar som en de bästa i min bokhylla. Den är skriven av Jan Morris, en av Englands främsta författare – vid en rangordning för något år sedan placerades hon på femtonde plats. Varje kväll försjunker jag i den härliga värld hon beskriver på ett så mästerligt sätt: landet Hav.

Och hennes levnad är lika fascinerande som hennes bok.

Hon föddes 1926 som pojke, hette James. Men redan i tre-årsåldern insåg han, då han en gång satt under flygeln medan hans mamma dunkade på med Sibelius, att han i själva verket var en flicka. Den vissheten förstärktes under hans uppväxt. Det var inte så att han var homosexuell eller hermafrodit eller något annat konstigt – hans liv var helt normalt och konfliktfritt. Bara det, alltså, att han bodde i fel slags kropp.

Han studerade i Oxford, en stad han lärde sig älska, deltog sedan som mycket ung soldat och underrättelseofficer i andra världskriget, främst i Mellanöstern och Italien, och startade så en lysande journalistkarriär som utrikeskorrespondent. Han skrev för The Times och Guardian, besökte de flesta oroshärdar, intervjuade många av de styrande och gjorde åtminstone ett ordentligt "scoop", erövringen av Mount Everest 1953, som han var först att meddela världen.

Han ingick 1949 ett kärleksfullt äktenskap med Elizabeth Tuckness, dotter till en teplantageägare på Ceylon, och de fick fem barn, varav dock ett, en flicka, dog i tidig ålder. Men James hade kvar sin oro, fick kontakt med en känd läkare i Newyork och påbörjade ett könsbyte genom hormoninjektioner. De kvinnliga hormonerna tog så småningom överhanden och under en tioårsperiod förändrades hans kropp så mycket att många hade svårt att könsbestämma honom. 1972 genomgick han så en lång och smärtsam operation på en könsklinik i Casablanca. (Det kan vara av intresse att ett sådant kirurgiskt könsbyte inte bara

innebär borttagandet av de manliga bihangen utan också faktiskt konstruktionen av en fungerande slida. Däremot går det naturligtvis inte att inplantera en livmoder.)

James kom alltså tillbaka som kvinna och bytte namn till Jan. Hans hustru hade liksom barnen hela tiden stött honom. Paret tvingades skilja sig offociellt men fortsatte att leva tillsammans som om ingenting hade förändrats och efter en lagändring kunde de ingå partnerskap, 60 år efter äktenskapets inledning.

James/Jan har skrivit ett 40-tal böcker, de flesta av dem reseskildringar, reportageböcker och porträtt av städer. Men där ingår också en trilogi om det brittiska imperiets historia och två romaner – det är om dem jag nu vill berätta. Av någon anledning, som jag inte kan förstå, är så vitt jag vet endast en av dessa böcker utgiven på svenska. Det kan bero på att språket är så oerhört ordrikt, finslipat och lyriskt att det är nästan omöjligt att överflytta till svenska. Den översatta boken är ”Conundrum” (gåta), som utkom 1974 på svenska med samma titel och är berättelsen om könsbytet.

I en annan självbiografi, "Pleasures of a Tangled Life" ger hon bl a följande råd till alla resenärer:

"Resandet kan göra bra eller dåligt, samvetsgrant eller med en slarvig nonchalans för detaljer och nyanser Att göra det bra innebär att ha överseende med allt irriterande, som att bli krävd på överpris eller rånad, ty resandets bedrövligheter är det som ger det smak":.

Vad är då Hav?

Det är en halvö i östligaste Medelhavet – man kan i klart väder skymta Cypern från dess höga sydkust. Den avgränsas från fastlandet genom en mäktig, splittrad och oländig bergskedja, som kallas "The Escarpment". Den består i övrigt av olika landskapstyper, från stora sumpiga saltfält till hedar av engelsk karaktär och några imponerande klippkuster. Den beboddes ursprungligen av greker men är nu ett i verklig mening mångkulturellt samhälle, som en sammanfattning av nästan hela jorden. Där bor greker på den lilla ön San Spiridon utanför den östra kusten. Kineserna har byggt en egen stad, Yuan Wen Kuo. Uppe i

gränsmassivet bor kreteverna, ett märkligt grottfolk som tycks vara släkt med kelterna.

Huvudstaden ligger i söder vid den livliga lilla hamnen, som förbinds med Medelhavet genom en djup, vattenfylld ravin, som helt enkelt kallas "Kroken" (hamnen är på så vis en starkt förminskad kopia av hamnen i St. Johns, Newfoundland, som också förbinds med havet genom en tvärbrant klyfta.)

I huvudstaden finns en mäktig gammal borg på en klippa, en arabisk medina med en stor marknadsplats, en nyare stadsdel och "New Hav", som är diplomatkvarteren. Där finns många moskéer men också kyrkor och hinduiska tempel, full religionsfrihet råder och alla folkgrupper lever fredligt tillsammans. Under tsartiden var Hav en rysk utpost och förbands med Moskva med en järnväg, Medelhavs-expressen, som gick genom gränsmassivet i en spiralformad tunnel. Halvön kom senare under engelskt inflytande som ett FN-mandat.

Morris publicerade 1985 "Last letter from Hav", där hon skildrar sex månaders vistelse där med fängslade beskriv-

ningar av allt hon upplevde och såg och porträtt av människor av olika ursprung. Men: *Hav finns inte i verkligheten!* Bara i författarens (och läsarens) fantasi. Det är alltså fråga om något så ovanligt som en uppdiktad reseskildring (något som inte alla läsare förstod).

2005 återvände Ian Morris (givetvis i sin fantasi) till Hav och skrev boken ”Hav of the Myrmidons”. Allt har då förändrats. Dagarna efter hennes hemresa 20 år tidigare har Hav invaderats – av vem framkommer aldrig – bombats och delvis förstörts men är nu återuppbyggt och har bildat ”Den heliga myrmidoniska republiken”. Denna styrs av myrmidonerna, ättlingar efter en grekisk krigarstam som kämpade med Achilles, i fast samarbete med catharerna, en kättersk kristen sekt, som under 1100-talet utsattes för svåra förföljelser i Europa.

Hav har nu förändrats. Två öar i den lilla hamnen har byggts samman och förvandlats till ett luxuöst turistparadis, Lazaretto! (alltid med ett utropstecken), som lockar besökare från hela världen. Det domineras av ett skyhögt torn,

krönt av ett väldigt ”M”. Ett tidigare fattigt område utanför staden har jämnats med marken och där har byggts ett stort flygfält. Turisterna fraktas snabbt därifrån till ön och tillåts sedan inte att gå iland i själva Hav, dit en tunnel leder, men Morris har fått ett särskilt tillstånd till det och träffar flera av sina tidigare vänner där. Mycket omges av mystik och efter fem dagar sätts hon på ett av ”Hav Airs” flygplan och utvisas mycket vänligt – hon har varit för nyfiken.

Hon har inte kommit till full klarhet, men allt tyder på att Hav styrs av en anonym grupp catharer. Jan Morris möter inga poliser eller säkerhetsmän, men hon blir medveten om att alla telefoner är avlyssnade och att alla, både turister och medborgare, på något infernaliskt och hägteknologiskt sätt ständigt bevakas. Det sker från The Myrmidon Tower,

Med de båda romanerna om Hav har Jan Morris skapat en allegori om världen, som man aldrig kan glömma och som man alltså kan läsa med behållning flera gånger.

86 är gammal bor Jan Morris med Elizabeth i byn Lanystumdwy i nordvästra Wales – Morris betraktar sig som

anglovaletare.. Hennes växlingsrika liv har präglats av tillfredsställelse och lycka, både som man och kvinna... men kanske inte under den mellanperiod då hon var varken det ena eller det andra...

Hon har lärt känna världen bättre än de flesta, och på ett unikt, djupare sätt. Vad tror hon då om framtiden? I en intervju för engelska Independent gav hon ett överraskande och omtumlande svar:

– Jag har en stark känsla av att vi står på randen av en kolossal förändring. Vi kommer att upptäcka att vi inte är ensamma i universum, att det finns tänkande varelser på andra håll i galaxen. Det blir en omstörtande kosmisk förändring. De psykologiska effekterna kommer att bli fenomenala. Och det kommer att hända mycket snart.

LÄS EN BOK 2012

www.las-en-bok.com

© Tord Wallström